

Nespokojnosť s odmeňovaním za prácu

Ako prezentuje analýza štatistických dát v úvode tejto štúdie, mzdy učiteliek a učiteľov na Slovensku zaostávajú za väčšinou hospodárskych odvetví a nedosahujú ani celoslovenský mzdový priemer. Názor učiteliek a učiteľov zúčastnených na výskume plne zodpovedá týmto celkovým číslam. Pri hodnotení spokojnosti so mzdou sa väčšina vyjadrení stretla na stupni 5, ktorý reprezentoval najhoršiu možnú známku. Všetky diskutujúce a diskutujúci hodnotili finančnú stránku pedagogickej práce v školstve negatívne.

Došlo k absolútnej zhode v tom, že **mzdy sú tu poddimenzované** a zďaleka nezodpovedajú ani kvalifikačnej úrovni a hodnote vynaloženej práce, ani potrebám a nárokom súvisiacim s jej kvalitným vykonávaním. Pri hodnotení výšky miezd v školstve sa niekedy používali aj expresívnejšie vyjadrenia:

Je to práca neocenená. Keby to bolo ocenené, tak sme milionárky. /ž

Predsa my sme vysokoškolsky vzdelaní ľudia, niektorí z nás majú aj ďalšie aprobačné predmety, skúšky, nútia nás do ďalšieho štúdia, čo si musíme sami finančne uhrádzať. /ž

Žobračenka. Za to, čo sa robí, žobračenka. Neskutočné! /ž

Komentovaním výšky mzdy v školstve sa sťažnosti učiteliek a učiteľov na odmeňovanie zďaleka nekončili; učiteľky a učelia spomínali i mnohé súvislosti a dopady, ktoré takéto mzdy so sebou nesú. Viacero respondentiek a respondentov zdôraznilo, že z tejto už aj tak nízkej mzdy ďalej **ukrajujú zvýšené náklady na „výkon povolania“**. Výšku mzdy konfrontovali nielen s nákladmi na vzdelanie, ale aj s výdavkami, ktoré si vyžaduje príprava vyučovacích hodín a ktoré si v mnohých prípadoch musia učiteľky a učelia hradiť z vlastného vrecka:

Ďalej potrebujeme literatúru, aby sme sa vzdelávali, ale tá literatúra niečo stojí, však knihy sú drahé. Potrebujeme počítač... Ale nikto sa vás nepýta, skadiaľ máte. To je váš problém. /m

Všetko si sami hradíme, však to je neskutočné!? Z tých pätnásťtisíc dám, ja neviem, priemerne päťsto korún alebo aj viac, kancelárske papiere si sami kupujeme, aj zošity. Ešte na tú školu musíme aj dávať. /ž

Jedným z dôsledkov nízkych miezd je vyhľadávanie možností na získanie dodatočného príjmu, ktorý by mohol znamenať **prilepšenie k platu**. Takáto stratégia však na druhej strane ubera z už aj tak preplneného časového rámca učiteľiek a učiteľov. Čas, ktorý by mohli využiť na prípravu na vyučovacie hodiny, odborný rast alebo odpočinok, sa stráca v druhých zamestnaniach:

Preto potom hladáme všelijaké vedľajšie formy – tak hlavne tí mladší, ja už sa snažím oddychovať, skôr hladám telocvičňu. No a ešte to doučovanie, to nám trochu možno pomôže... /ž

Ja ešte dve hodiny naložiť chlapcov a ísť trénovať futbal, v utorok, stredu, nedelu, aby som si ešte nejakých dvetisíc korún k tomu zarobil, aby som nezomrel od hladu. /m

Učiteľky a učiteľov trápia v súvislosti s odmeňovaním za prácu tiež **reakcie verejnosti**, ktoré sú negatívne a dvojznačné. **Všeobecná verejná mienka** je v tomto zmysle – v dôsledku toho, že médiá neinformujú dostatočne a úplne o zvyšovaní miezd v školstve – **voči učiteľom naladená nepriateľsky** (alebo závistlivo):

To keď si čítam na internete tie reakcie, niekedy že nič nerobíme, len hrabeme peniaze, tak to je smutné... /ž

Každý si povie, učiteľom zase zvýšili plat. Nezvýšili, to je iba inflácia, vyrovnávajú infláciu v štáte, to nie je zvyšovanie platu. /ž

Zainteresovanejšie blízke okolie učiteľiek a učiteľov zúčastnených na výskume vyjadruje často jednak **posmešky** a jednak **počudovanie nad zotrúvaním** v tomto zamestnaní a v sektore školstva vo všeobecnosti:

Mne sa smejú, že chodím na škodovke. /ž

Tak mňa sa často spytujú: prečo si ešte tam, keď zarobíš tol'ko? Keď im poviem, že ma to zatiaľ ešte baví, tak sa čudujú. No to, to sú také otázky, prečo si ešte, prečo ešte učíš...? /m

Kritizoval sa aj systém tvorby mzdy v školstve: kritika učiteľiek a učiteľov zúčastnených na výskume sa zameriavala na existujúci systém i na ten pripravovaný, ktorý by sa mal odvodzovať od kreditov. V čase výskumu mzdy v školstve tvorili dve zložky: **tarifný plat** a **osobné ohodnotenie**. Niekoľko hlasov vznieslo **výhrady práve voči osobným ohodnoteniam**.

Pocity nespravodlivosti vyvolával v tejto súvislosti fakt, že nie-

ktoré učiteľky a učelia nemajú žiadne osobné ohodnotenie, a to nie v dôsledku ich nekvalitnej práce, ale preto, lebo mesto alebo obec obmedzila rozpočet ich školy:

My nemáme žiadne osobné. Mali sme, pán Slota nám v deň, na Deň učiteľov, 28. marca prišiel, to je dva roky už alebo viac, tri, nám prišlo oznámenie, že nám odoberá, vtedy, pamätáte sa... No, to sme dostali darček, osobné nemáme. Alebo štyri, štyri roky nemáme. Riaditeľ dáva odmeny podľa toho, koľko dostane peňazí. Keby nám mesto, v úvodzovkách, „nekradlo“ peniaze, keby sme dostali plnú sumu, tak máme aj trinásť plat, máme aj dovolenkové a máme ešte aj osobný príplatok... Proste, vôbec to nezávisí od učiteľa. /ž

Prejavili sa aj pocity nespravodlivosti, spájané so subjektivismom riaditeľa či riaditeľky v prideloaní a určovaní výšky osobných ohodnotení a negatívne dopady na kolektív:

Je tarifný, alebo potom to je subjektívne, záleží od riaditeľa, ako tú našu prácu vníma, či ju vôbec vidí, alebo ju ani nemusí vidieť (ostatné prítakávajú), takže potom tie odmeny vychádzajú z toho... /ž

Na našej škole je to tak, že ja neviem, či má kolega ten alebo onen osobné ohodnotenie päťtisíc, alebo či má dvesto korún. Toto je taká zaujímavosť, že o tom rozhoduje jedine riaditeľ školy, a môže sa stať, že niekto je proste veľmi dobrý kamarát alebo kamarátka s riaditeľom školy, a tak môže mať päťtisíc, a iný či iná môže mať aj žiadne. Číže riaditeľ si môže v podstate robiť, čo chce. /m

De facto nevieš, nevidíš tú tabuľku, že dostal som body za toto a za toto, mohol by som sa zlepšiť v tomto a v tomto a zvýši sa mi plat o toľko a toľko. /m

Respondentky a respondenti však veľa nádejí na nápravu nevkladali ani do pripravovaného nového systému odmeňovania, ktorý by sa mal zakladať na celoživotnom vzdelávaní a získavaní kreditov:

Napríklad kredity budú vyplácané, pokiaľ budú školenia, budú nejaké vzdelávania. Napríklad kolegyňa, vy keby ste prebehli na tie kredity, tak ste v podstate ako keby začínajúci učiteľ podľa toho. Ako to chcú teda urobiť. /ž

Riaditeľ školy môže povedať: „Budete si robiť kredity, budete mať toľko.“ Prídete na inú školu, a tam to vôbec nebude. Ukáž, čo vieš, rob, konaj. /ž

Odmeňovanie za prácu viažu učiteľky a učitelia na celkovú finančnú poddimenzovanosť školstva na Slovensku. Súvislosť práve s nedostatkom financií v rezorte sa v rozhovoroch objavilo viaceru. Učiteľky a učitelia poukazovali napríklad na **problém zadlženosti škôl**, čo niektoré a niektorí z nich vnímajú ako dieťu, kadiaľ miznú peniaze, ktoré by sa mohli alebo mali použiť na zvýšenie plátov pedagogickému personálu školy:

Například dlhy škôl. Bežne majú, máme dlhy. My sme mali dlh... Ale nezaplatíte plyn, elektriķu, tak vás vypnú. Čiže my platíme, ale stále sme v sklze. Keď to zaplatíme, o to máme menej odmien. My nemáme například žiadne odmieny. /ž

Problémom podľa nich je aj **nedostatok financií na bežnú prevádzku školy**. Nahrádzajú ich samotné učiteľky a učitelia zo svojich súkromných zdrojov – ako sme už uviedli vyššie –, alebo oslovujú rodičov a iné subjekty (príbuzných, firmy a pod.), aby rôznym spôsobom **sponzorovali školu**:

Veď my si kupujeme každý papier, ja zase cez muža a tak všelijako balík papiera z domu nosím. Keď si musím písomky pre decká nachystať, tak si musím vlastný papier doniesť a kúpiť... No alebo škemrať, veď to je brozné. Ja som bola dnes za mužom v robote, cestou sem, aby mi rozmnožil nejaké písomky. /ž

Rodičia nahrádzajú, sponzorujú, supľujú štát finančne... /m

Vo vzťahu k financovaniu bežných nákladov na výchovný a vzdelávací proces sa vyskytol iba **jediný názor, ktorý situáciu nevykresľoval negatívne**. Podrobne prezentuje, aké východisko či riešenie sa na danej škole podarilo nájsť. Treba však podotknúť, že išlo o alternatívnu školu, nie bežnú štátnu:

Ja nepoznám tieto problémy, o ktorých hovorili ostatné, že nemajú papier, že musia dotovať papier a podobne. Pretože my ešte v škole máme občianske združenie, ktoré vzniklo pri našej základnej škole, v ktorom sú združení rodičia a kde je určitý príspevok, ktorý sa ročne vyberá a z toho sa kupujú papiere, z toho sa kupuje toner, z toho sa kupuje všetko. /ž

Posledným problémom súvisiacim s financovaním školstva, ktorého sa dotkla kritika učiteliek a učiteľov, bol **systém financovania škôl podľa žiaka**. Pedagogičky a pedagógovia poukazovali hlavne na jeho negatívne dôsledky, ako je preplňanie tried (bežne sa počty detí v jednej triede približovali k číslu 30), niekedy až

násilná integrácia žiakov a žiačok s poruchami správania a zdravotnými problémami do štandardných škôl, alebo zhoršovanie kvality škôl, nakoľko školy v snahe získať čo najviac detí (a teda aj vyšší príspevok od štátu) zľavujú zo svojich výberových podmienok:

Potom dneska je taká situácia, že žiak predstavuje istý príjem do školy. To znamená, žiak je momentálne aj posudzovaný školou, lebo škola potrebuje aj takého žiaka. Učíme deti také, ktoré by dakedy boli určite v diagnostických ústavoch. S poruchami, integrované – a toto všetko učíme ako riadne deti. /m

Ale keď niekto povie, že za jedného študenta dostanú 20 000 korún, tak im je jedno, či zoberú trojkára, štvorkára, proste... oni ich nechajú prejsť na štvorkách celé štúdium, lebo prepadnúť ich nenechajú... /m

Ako vyplýva z doterajšieho opisu, podľa vyjadrení pedagogičiek a pedagógov základných škôl má celkové financovanie škôl a nízke pracovné odmeny viacero negatívnych dopadov. Na jednej strane to vytvára tlak na samotné učiteľky a učiteľov, aby si hľadali ďalšie pracovné aktivity – v rámci rezortu či mimo neho a na úkor oddychu či prípravy na vyučovanie. Druhým dôsledkom je zníženie celkového statusu učiteľského povolania, výsmech okolia a pocity hanby. V nasledujúcej časti venujeme bližšiu pozornosť tomu druhému z nich.